

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА УПОРЕДНА ИСТРАЖИВАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

| ОКРУГЛИ СТО

САВРЕМЕНА ЕКОКРИТИЧКА ЧИТАЊА

четвртак, 18. септембар 2025. у 10 часова

САЖЕЦИ ИЗЛАГАЊА

| ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Краља Милана 2, БЕОГРАД
Дом Вукове задужбине (дворишна зграда)

» WWW.IKUM.ORG.RS

Зорица Ђерговић-Јоксимовић
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Научна фантастика и екокритика: поглед из наноперспективе

Иако су у научној фантастици тзв. еколошке теме обрађиване више него у било ком другом књижевном жанру, екокритика је то доста касно препознала и признала. До таквог развоја догађаја дошло је услед недовољног познавања жанровске књижевности, а нарочито научнофантастичне, међу екокритичарима пониклим углавном из формалног, мејнстрим књижевног и академског миљеа. Како је реч о огромној књижевној продукцији, која притом и даље непрестано расте, тешко је било сагледати је одједном, на систематичан начин, а са толиким закашњењем. Штавише, раскорак који постоји између научнофантастичне књижевне продукције, с једне стране, и тема којима се екокритика бави, с друге стране, данас постаје још уочљивији. И док се екокритика и даље предоминантно усредсређује на питања која су у научној фантастици одавно истражена, овај жанр наставља да иде укорак с временом, или да чак, као и много пута до сада, иде испред свог времена. Један такав пример налазимо у научнофантастичном поджанру названом „нанопанк“, где се, благовремено, најављују и предочавају опасности злоупотребе нанотехнологије, чија примена тек постаје нешто масовнија, а да се о њој веома мало зна у лаичким круговима потрошача, а још мање се критички сагледава њена улога и потенцијалне опасности. Циљ овог рада је да се на примеру три значајна нанопанк романа (*Музика крви* Грега Беара, *Дијамантско доба* Нила Стивенсона и *Плен* Мајкла Крајтона) у сферу екокритике уведе својеврсна наноперспектива, утолико пре што увођењем инвазивне нанотехнологије престају да важе досадашње границе између човека и његовог окружења.

Тијана Парезановић
Факултет за стране језике
Алфа – БК Универзитет

Саживљавање са не-људским у савременој дигиталној књижевности

Животна средина и однос између људског и не-људског честа су тема у радовима који се последњих година налазе у конкуренцији за британску Награду за писање у новим медијима. Међу њима можемо издвојити лауреаткиње за 2016. годину, канадско-британску уметницу Џеј Ар Карпентер (која се у готово свим делима бави хидросфером), и за 2022. годину, младу америчку уметницу Еверест Пипкин. Користећи њихове победничке радове као илустрацију (Карпентер, *Скупљање облака*; Пипкин, *Анонимна животиња*) и ослањајући се на сродност између материјалне и афективне екокритике, размотрићемо следеће истраживачко питање: како дигитална књижевност, кроз специфичне видове наративне материјализације и имерзивност која јој је својствена, подстиче читалачку емпатију са не-људским ентитетима животне средине? У поменутих делима издвајамо наративне поступке који указују на литерарност или су дигитално омогућени, те их посматрамо кроз призму концепта наративне емпатије. Књижевност рођена као дигитална поседује разноврснија наративна средства за “отелотворење” тема којима се бави, а самим тим и могућност да читаоце чвршће повеже са њима. У контексту поменутих дела, читалац се смешта у позицију животиње (Пипкин), започиње виртуелну интеракцију са животном средином (Карпентер, Пипкин), или виртуелну шетњу кроз пределе природе (Карпентер). Истовремено, оба дела кроз указивање на рањивост и променљивост животне средине (метафикцијски) указују на неодрживост и несталност дигиталног света у којем обитавају.

Бојана Аћамовић
Институт за књижевност и уметност

**Еколошки поремећаји као метафора и стварност:
феномен нестанка пчела у романима Теџу Кола и Маје
Лунде**

Еколошка питања, као и природно, не-људско окружење уопште, проналазили су своје место у књижевним делима свих епоха, али су неретко представљани а још чешће тумачени као метафоре које упућују на појаве и тенденције у људским друштвима. Антопоцентричну перспективу је тешко напустити и у писању и у читању, јер, како је приметио и Лоренс Бјуел, тешко је не осећати већу забринутост за људе него за природну средину, те је и читалачку емпатију лакше пробудити проблемима који се непосредно тичу људских заједница или појединаца. На примеру једног актуелног екосистемског поремећаја познатог као ЦЦД-синдром (*colony collapse disorder*), или феномен пропасти пчелињих колонија, који из године у годину постаје све озбиљнији и прети да трајно поремети постојеће екосистеме (а тиме и човеков живот у њима), размотрићемо како савремена књижевност одговара на еколошке промене. Конкретно се фокусирамо на романе *Отворени град* (*Open City*, 2011) америчко-нигеријског аутора Теџу Кола и *Историја пчела* (*Bienes histories*, 2015) норвешке ауторке Маје Лунде, преиспитујући начине на које ови аутори укључују питање пчела у своје наративе, какво место оно заузима у датим делима и у каквом је односу са другим темама уже везаним за човека и међуљудске односе. Осврнућемо се и на то како књижевни теоретичари сагледавају и тумаче присуство ове теме. Шта су пчеле за јунаке ових романа, а шта за њихове читаче?

Бранка Б. Огњановић
Факултет за стране језике
Универзитет Метрополитан у Београду

Разматрање одлика немачке (пост)климатске фикције на примеру романа *Мале* Романа Ерлиха и *Прокси* Аики Мире

У раду се разматрају појмови и одлике климатске и постклиматске фикције у савременој немачкој књижевности из угла екокритике као теоријско-методолошког оквира. Под појмом климатска фикција (енгл. *climate fiction/cli-fi*) подразумева се књижевност о климатским променама у којој се тематизују последице еколошке кризе, а посматра се превасходно, у ужем смислу, као феномен позног 20. и 21. века. Германиста Аксел Гудбоди је као климатску фикцију означио тридесетак романа на немачком језику, од којих је први објављен 1993. године. Постклиматска фикција је појам који није усвојен у академском контексту, али се однедавно може пронаћи у промотивним текстовима. За разлику од климатске фикције, која чешће садржи директне описе еколошке катастрофе у форми трилера, радња постклиматске фикције одвија се у свету *након* катастрофе и акценат је на проблематици поновне изградње друштвених система у новонасталим околностима када су се климатске промене већ испољиле у значајној мери. Стога се екокритичко читање фокусира на то како су промене нормализоване у наративима, односно како су представљени однос хуманог и ахуманог након еколошког колапса или пак дугорочне емотивне реакције на уништење животне средине. Као примери се у раду анализирају романи *Мале* (*Malé*, 2020) Романа Ерлиха (Roman Ehrlich) и *Прокси* (*Proxi*, 2024) Аики Мире (Aiki Mira). Роман *Мале* је до сада тумачен као климатска фикција, нарочито из интеркултурног и постколонијалног угла, будући да се радња одвија у главном граду Малдива, где су из еколошких разлога

туризам и живот постали немогући, но могао би се сагледати и као постклиматска фикција јер се описују трансформације града и острва у периоду након пораста нивоа мора. *Прокси* је сврстан у такозвани *hoperunk*, где до изражаја долази оптимистичан став према опстанку у постапокалиптичном свету, а прати се путовање постхуманих ликова кроз опустошене и преображене пејзаже будућности. Циљ рада је да се кратким теоријским и историјским прегледом и екокритичком анализом одабраних примера пружи допринос разумевању специфичности књижевне обраде климатских тема на немачком говорном подручју, узимајући у обзир и најновије трендове попут постклиматске фикције.

Маша Узелац
Универзитет у Ливерпулу, Универзитет Еџ Хил

Између нихилистичког цинизма и изгубљене емпатије: еколошка етика у романима Мишела Уелбека

У књижевном опусу Мишела Уелбека питања етике и морала заузимају примарно место. Природа, посматрана кроз призму дарвинистичке парадигме, у његовој визији постаје простор суровог насиља и непрекидне борбе за опстанак. Такав модел природног система, који поништава сваку могућност хармоније, за Уелбека значи да апсолутни морал не може проистећи из закона природе, већ мора настати као њихова негација и коректив. У том погледу, Уелбек се оглађује од савремених еколошких дискурса чије присталице иронично назива „имбецилима“ (*Серотонин*) или „нацистима“ (*Елементарне честице*), а њихову идеологију мазохистичком (*Могућност острва*). Међутим, писац не пориче нужност еколошке свести, истичући пре свега проблеме природних ресурса и климатских промена. С друге стране, ликови у његовим романима неретко изражавају отворени страх и мржњу према природи, оличавајући на тај начин стање дубоке отуђености човека од света око себе. Природа се у човековим очима појављује као простор суровости и сталне претње, што, по Уелбеку, директно води капиталистичкој логици потчињавања и експлоатације. Међутим, управо кроз контраст са овом представом Уелбек артикулише своју моралну визију: истинско етичко деловање не произлази из доминације или раздвојености, већ из препознавања заједничког искуства патње и рањивости свих живих бића. Саосећање, у Уелбековој филозофији, омогућава човеку да препозна заједнички идентитет између себе и света око себе — не као апстрактну „природу“, већ као комплексан и надасве рањив животни систем, кроз који границе између субјекта и објекта нестају, а насиље човека према природи

постаје бесмислено. Инспирисан филозофијом Артура Шопенхауера, будистичким учењима, али и постхуманистичким теоријама (Вулф, Дајмонд, Дерида), Уелбек са својим концептом саосећања превазилази антропоцентричне оквире и отвара простор за „међуврсну“ етику (*interspecies ethics*), где се оно не посматра као чин помоћи „другоме“, већ као осећај идентитета и јединства са целокупним живим светом. Ипак, Уелбекова визија света остаје дубоко песимистична. У приказима људи као окрутних бића, неспособних за љубав и саосећање у одсуству спољашњег ауторитета (државног или црквеног), Уелбек демистификује било какву могућност о моралном препороду човечанства. Последњу алтернативу регресији у хаос види у повратку религије као корективног принципа друштвеног поретка. Тако, између нихилистичког цинизма и чежње за изгубљеном емпатијом, Уелбекову прозу обликује напетост која не само да оспорава утемељене етичке моделе, већ и радикално преиспитује могућност истинске еколошке етике у контексту савременог друштва.

Урош Ђурковић

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Плава хуманистика и књижевност: разматрања на примерима из савремене српске поезије

Синтагма *зелене студије* дуго је коришћена као синоним за еокритику као приступ проучавању књижевности. Свакодневно искуство, али и научна сазнања, ипак, упућују на то да термин није сасвим адекватан; Земља није претежно зелена, већ *плава планета*. Питање вода неретко је било запостављено у еокритичким промишљањима, те би плава хуманистика (*blue humanities*) била екохуманистичка перспектива која хидролошке теме истиче као интерпретативно важне и то не само кроз фигуре преноса, него кроз материјалност и однос са вантекстуалним светом. У српској књижевности од фолклорне имагинације (о чему је већ писала Ана Вукмановић), преко топоса буре и низа књижевно-научних прилога посвећених води, све до хоризонта савремености, који уједињује различите перспективе, феномени везани за плаву хуманистику су динамични и разнолики. Након општетеоријског осврта на овај еокритички правац (укључујући представљање студија Серпил Оперман, Дена Брајтона и Стива Менца), на одабраним примерима из новије и савремене српске поезије, биће приказане могућности књижевних тумачења везаних за хидросферу.